Research in Clinical Psychology and Counseling

https://tpccp.um.ac.ir | Vol. 13, No 1, 2023 | OPEN ACCESS
ISSN(Online): 2423-4265 | ISSN(Print): 2251-6352 | Research Article

The Effectiveness of "New Beginnings Program" on Parental Self-Efficacy of Divorced Mothers and their Children's Social Adjustment

Zabihollah Abbaspour
Associate Professor in Counseling, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran, Email: z.abbaspour@scu.ac.ir
Fatemeh Jahanbin
MA in family counseling, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. Email: fatemehjahanbin8@gmail.com
Reza Khojasteh Mehr
Professor in Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Recived: 2022-05-20 Revised: 2022-12-05 Accepted: 2023-06-04 Published: 2023-07-22

Citation: Abbaspour, Z., Jahanbin, F., & Khojasteh Mehr, R. (2023). The Effectiveness of "New Beginnings Program" on Parental Self-Efficacy of Divorced Mothers and their Children's Social Adjustment. Research in Clinical Psychology and Counseling, 13(1), 139-155. doi: 10.22067/tpccp.2023.76788.1291

Abstract

Introduction

Parents' divorce is one of the most common stressors for children and has severe consequences for children of divorce (Quchani et al., 2021). A meta-analysis of 92 studies published in the 1980s (Amato & Keith, 1991) and 67 studies in the 1990s (Amato, 2001) showed that children of divorce experience more behavioral, internalizing, social, and academic problems than other children. Adolescents from divorced families are more likely to be involved in drug and alcohol abuse (Hoffmann & Johnson, 1998). They are also two or three times more likely to have significant mental health problems and use mental health services (Hetherington et al., 1992). Moreover, excessive aggression, stress, low self-esteem, and poor relationships with peers are more common in these children (Wolchik et al., 2009). Parents play a central role in facilitating the optimal adjustment of children after divorce. Besides, the skills and resources required to successfully resolve early developmental tasks after divorce are important tools for overcoming future challenges (Patterson & Fisher, 2002). Mothers are more affected by the consequences of divorce than fathers (Wickrama et al., 2022). They are more affected by psycho-emotional issues than men, and are more concerned about their children and their fate than fathers (Akhavan Tafti, 2003). The New Beginnings Program (Wolchik et al., 2009) is an experimental program to help divorced mothers improve their ability for adapting to their children's conditions. The program is an experimentally evaluated program for children of divorced parents, in which custodial mothers act as mediators of change. This study examines whether the New Beginnings Program affects the parenting self-efficacy of divorced mothers and the adjustment of children of divorce.

Method

This quasi-experimental study was conducted using a pre-test post-test design with a control group. The research population consisted of divorced mothers in Ahvaz who were the custodians of their children aged 5 to 13 and who applied to participate in the New Beginnings Program. The participants were 30 divorced mothers who were selected through purposive sampling and were randomly placed into the intervention and control groups each with 15 members. The data were collected through the Parental Self-Efficacy Questionnaire

and the Child Adjustment Scale. The New Beginnings Program was conducted for 10 sessions, once a week and for 90 minutes only for the participants in the intervention group. The data gathered from the two groups were compared using univariate and multivariate analysis of covariance (ANCOVA).

Results

The results of one-way ANCOVA for parenting self-efficacy (F=307.05) and children's social adjustment (F=192.57) showed significant differences between the intervention and control groups. The mean scores of parenting self-efficacy for the participants in the intervention and control groups were 55.53 and 29.33, respectively, after the intervention, showing a significant increase in parenting self-efficacy for the participants in the intervention group compared to the control group after the intervention. Moreover, the mean scores of the children's social adjustment for the participants in the intervention and control groups were 78.80 and 33.87, respectively, after the intervention, confirming a significant increase in the children's social adjustment for the participants in the intervention group compared to the control group after the intervention.

Discussion and Conclusion

Some divorced mothers feel incompetent and ineffective in parenting after divorce. Thus, the main goal of the New Beginnings Program is to teach correct parenting and childrearing skills to mothers to help them establish a correct relationship with their children. This program also empowers mothers to develop a sense of efficiency, self-worth, and parenting self-efficacy. Mothers can also develop effective listening and problem-solving skills, helping them to spend adequate time responding correctly to their children. The program also helps mothers develop effective childrearing and anger management skills. Thus, the New Beginnings Program can positively affect the self-efficacy of divorced mothers and their children's social adjustment. The program also contributes to fostering warm behavior, acceptance, and support in these women to become more effective mothers for their children and teach them skills to prevent future problems. The mothers participating in this study were able to create a safe and welcoming environment for themselves and their children and develop a more positive attitude towards themselves. Moreover, it seems that changing some childrearing misconceptions in mothers can help to improve social adjustment in children of divorce. Providing training for mothers to establish effective communication with the child, turning negative cycles of dialogue into positive cycles, paying attention to good behavior, encouraging children to behave well and speak well using favorable outcomes, removing obstacles to father-child visits, and protecting the child from parents' problems during training sessions are some strengths of the New Beginnings Program, which enhanced the children's social adjustment in the post-intervention phase.

Keywords: New Beginnings Program, Parental Self-Efficacy, Social Adjustment, Divorced Mothers

پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی و مشاوره

مقاله پژوهشی https://tpccp.um.ac.ir دسترسی آزاد

اثربخشی «برنامه شروع جدید» بر خودکارآمدی والدگری زنان مطلقه و سازگاری اجتماعی فرزندان طلاق

ذبیح اله عباس پور

دانشیار گروه مشاوره، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. (نویسنده مسئول)، z.abbaspour@scu.ac.ir

فاطمه جهان‌بین

دانش آموخته کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. fatemehjahanbin8@gmail.com

رضا خجسته‌مهر

استاد گروه مشاوره، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۳۰ تاریخ بازنگری:۱۴۰۱/۰۹/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۱۴ تاریخ انتشار:۱۴۰۲/۰۴/۳۱

استناد: عباس پور, ذبیح اله؛ جهان بین, فاطمه؛ خجسته مهر, رضا. (۱۴۰۲). اثربخشی "برنامه شروع جدید" بر خودکارآمدی والدگری زنان مطلقه و سازگاری اجتماعی فرزندان طلاق. پژوهش های روان شناسی بالینی و مشاوره, ۱۳(۱), ۱۵۵-۱۳۹. doi: 10.22067/tpccp.2023.76788.1291

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر بررسی اثربخشی برنامه شروع جدید بر خودکارآمدی والدگری زنان مطلقه و سازگاری اجتماعی فرزندان طلاق بود.

روش: روش پژوهش از نوع نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون-پس آزمون با گروه کنترل بود. با استفاده از روش نمونه گیری هدفمند، ۳۰ مادر مطلقه انتخاب و به صورت تصادفی ساده، تعداد ۱۵ نفر در گروه آزمایش و ۱۵ نفر در گروه کنترل گمارده شدند. "برنامه شروع جدید" در ده جلسه ۹۰ دقیقه‌ای برای گروه آزمایش اجرا شد. برای گردآوری داده‌های پژوهش، از پرسشنامه خودکارآمدی والدگری دومکا و همکاران (۱۹۶۶) و مقیاس سازگاری کودکان دخانچی (۱۳۷۷) استفاده شد. بعد از اتمام جلسات آموزشی، از هر دو گروه پس آزمون به عمل آمد. داده های این پژوهش با استفاده از تحلیل کواریانس چندمتغیره مورد تحلیل قرار گرفتند.

یافته ها: نتایج این پژوهش نشان داد برنامه شروع جدید بر خودکارآمدی والدگری مادران مطلقه و سازگاری اجتماعی فرزندان طلاق اثربخش است. بنابراین، بر اساس یافته‌های پژوهش مشاوران خانواده می‌توانند از این بسته آموزشی برای تسهیل فرزندپروری و بهبود سلامت روان مادران مطلقه استفاده کنند.

واژه های کلیدی: برنامه شروع جدید، خودکارآمدی والدگری، سازگاری اجتماعی، زنان مطلقه، فرزندان طلاق

مقدمه

طلاق والدین یکی از رایج‌ترین عوامل استرس‌آور برای کودکان است و فرزندان طلاق گاهی با پیامدهای جبران‌ناپذیری مواجه می‌شوند(Quchani et al., 2021) فراتحلیل ۹۲ مطالعه منتشرشده در دهه ۱۹۸۰ (Amato & Keith, 1991) و ۶۷ مطالعه دهه ۱۹۹۰(Amato, 2001) نشان داد که فرزندان طلاق نسبت به کودکان عادی، مشکلات رفتاری، درونی‌سازی، مشکلات اجتماعی و تحصیلی بیشتری را تجربه می‌کنند. این تفاوت‌ها در سنین و جنسیت‌های متفاوت، کمی متفاوتهستند. طلاق با مشکلات سلامت جسمی کودکان هم مرتبط است (Troxel & Matthews, 2004) . سلامت روان و میزان رشد عاطفی و اجتماعی کودکانی که در خانواده‌های طلاق رشد می‌کنند، در قیاس با کودکان دیگر که در خانواده‌های معمولی بزرگ می‌شوند، غالبا کمتر است (Fatma et al., 2022; McCabe, 1997). نوجوانان خانواده‌های طلاق نسبت به نوجوانان خانواده‌- های معمولی به احتمال بیشتری درگیر مصرف مواد مخدر و الکل می‌شوند (Furstenberg Jr & Teitler, 1994; Hoffmann & Johnson, 1998)، دو یا سه برابر بیشتر دچار مشکلات روانی قابل توجه می‌شوند و از خدمات سلامت روانی استفاده می‌کنند (Hetherington et al., 1992). همچنین پرخاشگری، استرس بیش از حد، خودپنداره پایین و روابط ضعیف با همسالان در این فرزندان بیشتر است (Wolchik et al., 2009) . طلاق والدین، به بروز مشکلات دوران بزرگسالی فرزندشان منجر می‌شود و مشکلات روانی، اعتیاد به مواد مخدر، استفاده از خدمات سلامت روانی، و بستری شدن در بیمارستان به علت مشکلات روان‌پزشکی در بزرگسالی را به دنبال دارد (Chase-Lansdale et al., 1995; Kessler et al., 1997; Kim & Chung, 2020; Rodgers et al., 1997; Zill et al., 1993). بر اساس نتایج مطالعات انجام شده آمارها حاکی از آن است که تأثیر طلاق والدین بر مشکلات این جمعیت قابل‌توجه است . (Scott et al., 1999)

می‌توان گفت طلاق، علاوه بر فرزندان، بر جنبه‌های متعدد زندگی مادران نیز اثرگذار است که از جمله این تاثیرات می‌توان به خودکارآمدی والدگری و ناسازگاری در فرزندان طلاق اشاره کرد. خودکارآمدی والدگری به سنجش مراقب نسبت به توانایی‌های خود، در نقش مراقب گفته می‌شود و به باورها و ارزیابی‌های یک والد از توانمندی‌هایش جهت نظم‌دهی و انجام وظایف و نقش‌های مربوط به والدگری با کودک اشاره دارد. این احساس خودکارآمدی، علاوه بر تأثیری که بر شیوه ارتباط مادر و کودک دارد، روش انضباطی مادر، اعتقاد مادر در مورد روش‌های والدگری و حتی حساسیت و جوابگویی او را نیز کنترل می‌کند. مادرانی که در نقش والدگری خود احساس کارآمدی دارند، رابطه‌ای گرم و پذیرا با کودکان خود دارند و برعکس مادرانی که احساس ناکارآمدی می‌کنند، در رابطه خود با کودکان‌شان دچار اختلال می‌شوند. (de Montigny & Lacharité, 2005) والدین پس از طلاق، به مقدار زیادی از

ظرفیت‌شان برای انجام نقش‌های والدینی کاهش پیدا می‌کند که ممکن است ناشی از دگرگونی سبک زندگی و تمرکز دوباره روی نگرانی‌ها و اضطراب‌هایشان باشد. همچنین مادران پس از جدایی با عدم خودارزشمندی، خودمحوری و کاهش رفتارهای رشد یافته مواجه می‌شوند(Clarke-Stewart et al., 2000).

چالش‌های والدین در مسیر زندگی و تنش‌های طلاق باعث ناپایداری و عدم توازن در اوضاع درونی و بیرونی کودک می‌شود. سازگاری اجتماعی کودکان به‌مثابه مهم‌ترین علامت بهزیستی روان، از مباحثی است که در چند دهه‌ی اخیر توجه بسیاری را به خود جلب کرده است(Zahed et al., 2012). سازگاری، رابطه‌ای است که میان فرد و محیط او، به ویژه محیط اجتماعی وجود دارد و به او امکان می‌دهد تا نیازها و انگیزه‌های خود را پاسخ گوید. فرد زمانی از سازگاری بهره‌مند است که بتواند میان خود و محیط اجتماعی‌اش رابطه‌ای سالم برقرار و انگیزه‌های خود را پاسخ گوید. طلاق والدین گستره‌ی وسیعی از تغییرات و سازماندهی‌های دوباره را در خانواده ایجاد می‌کند که در طول زمان بر سازگاری کودک تأثیر می‌گذارد و چالش‌های نوینی مقابل آن‌ها می‌گذارد که باید با آن‌ها سازگار شود(Parsamehr & Heddat, 2017).

جامعه شناسان افزایش خانواده‌های تک والدی را یکی از معضلات جامعه امروز برمی‌شمارند و معتقدند که فرزندان فاقد پدر و مادر، چالش‌هایی فکری، عاطفی، هویتی و اجتماعی دارند که مانع جذب مناسب آن‌ها در جامعه می‌شود. اتفاقات چالش برانگیز مانند طلاق، نقص‌های مربوط به وظایف رشدی را آشکار می‌کنند و آسیب‌پذیری در برابر مشکلات روانی و نقص مهارت‌های رشدی را بالا می‌برد. نقش والدینی یکی از نقش‌های مرکزی برای تسهیل سازگاری مطلوب کودکان پس از طلاق است و برخورداری از مهارت‌ها و منابع در حل‌وفصل موفق وظایف رشدی اولیه پس از طلاق، ابزار مهمی برای تسلط بر چالش‌های آینده هستند(Patterson et al., 2002). تأثیر پذیری مادران از پیامدهای طلاق بیشتر از پدران است (Wickrama et al., 2022)؛ زنان بیشتر از مردان تحت تاثیر مسائل عاطفی-روانی قرار می‌گیرند و دل مشغولی درباره فرزندان و سرنوشت آن‌ها، در مادران بیشتر از پدران است (Akhavan Tafti, 2003)

آمار روزافزون طلاق، حاکی از تغییر الگوی خانواده‌ها و در نتیجه، مسائل و آسیب‌هایی همراه آن خواهد بود، با آگاهی از این موارد، این نیاز احساس می‌شود که مداخلات درمانی متناسب با رشد کودکان و خانواده‌های آنان برای حل فرایند طلاق و تغییرات بعد از آن طراحی شود (Chafe, 2016) از جمله برنامه‌های آموزشی مورداستفاده برای مادران و فرزندان پس از طلاق می‌توان برنامه بازسازی زندگی پس از طلاق فیشر[1](Asanjrani et al., 2019) برنامه مداخله‌ای ویژه کودکان طلاق (Pedro-Carroll & Cowen,

1. fisher rebuilding after divorce program

(1985، گروه‌درمانی مادران طلاق با رویکرد تلفیقی(Sharif & Bahrami, 2012)، برنامه گروهی حمایت از والدین مطلقه (Stolberg & Garrison, 1985)، برنامه تغییر والدگری(Forgatch & DeGarmo, 1999)، برنامه گروهی جهت تسهیل رشد کودکان طلاق (Kalter et al., 1984)، برنامه سازگاری با طلاق (Stolberg & Garrison, 1985) و برنامه تشکیل دختران خانه ما (Fix, 2022) را نام برد.

یکی از این برنامه‌ها برنامه شروع جدید (Wolchik et al., 2009) است. برنامه شروع جدید یک برنامه تجربی برای کمک به مادران مطلقه جهت ارتقای قابلیت سازگاری با فرزندان‌شان می‌باشد. برنامه شروع جدید یک برنامه ارزیابی شده تجربی برای کودکان خانواده‌های طلاق است که در آن مادران سرپرست، به عنوان واسطه‌های تغییر قرار دارند. پژوهشگران معتقدند زمانی که برنامه‌های مداخله‌ای پیشگیرانه بر اساس یک رویکرد مبتنی بر شواهد طراحی می‌شوند، پیامدهای مهمی را به دنبال دارند. الگوی مفهومی زیر بنایی برنامه شروع جدید، تلفیقی از ابعاد دیدگاه تبادلی شخص–محیط و مدل خطر و عامل حمایتی است. مدل‌های تبادلی شخص–محیط، فرایند پویای شخص–محیط را، اساس رشد در طول زمان می‌دانند. در این مدل تغییرات ابعاد محیط اجتماعی به‌عنوان عامل اثرگذار در ایجاد مشکلات یا ایجاد قابلیت‌های یک فرد تلقی می‌شوند، و درعین‌حال قابلیت‌ها و مشکلات را در مراحل بعدی رشد تحت تأثیر قرار می‌دهند. مدل خطر و عامل حمایتی فرض می‌کند که احتمال بروز مشکلات سلامت روان تابعی از در معرض عوامل خطر بودن و امکان دستیابی به منابع حمایتی است. برنامه شروع جدید، یک برنامه‌ی رفتاری- شناختی است و قویاً بر کسب یا ارتقای مهارت‌ها تأکید دارد(Wolchik et al., 2009).

از یک طرف، مادران مطلقه موانع زیادی برای مشارکت در برنامه‌های آموزش فرزندپروری دارند (Mauricio et al., 2018) و از طرف دیگر، بیشتر برنامه‌های طراحی شده برای فرزندان طلاق، بر آموزش و توانبخشی کودکان متمرکز هستند و توجه کمتری به والدین، به خصوص مادران مطلقه دارند(Mauricio et al., 2018)). پژوهشگران زیادی نشان داده‌اند که برنامه‌های تسهیل طلاق والدین و سازگاری پس از طلاق برای خانواده‌ها اثربخش بوده است (Wolchik & Sandler, 2020) (Sandler et al., 2019) (Sleed et al., 2013); (Wolchik et al., 2009) (Zhou et al., 2008)). هر گونه حمایت اجتماعی در قالب آموزش می‌تواند سلامت روان و کارآمدری مادران مطلقه را افزایش دهد (Song et al., 2022). لذا این پژوهش به بررسی این سوال می پردازد که آیا برنامه شروع جدید بر خودکارآمدی والدگری مادران مطلقه و سازگاری فرزندان طلاق اثربخش است؟

روش

پژوهش حاضر از نوع نیمه‌آزمایشی با طرح پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل است. جامعه

آماری تحقیق، کلیه مادران مطلقه شهر اهواز بودند که سرپرستی فرزندان ۵ تا ۱۳ ساله را بر عهده داشته و متقاضی شرکت در جلسات آموزشی برنامه شروع جدید باشند. نمونه تحقیق شامل ۳۰ مادر مطلقه بودند که با روش نمونه گیری هدفمند انتخاب شدند و با روش جایگزینی تصادفی، ۱۵ نفر در گروه کنترل و ۱۵ نفر در گروه آزمایش قرار گرفتند. شرایط لازم برای شرکت در برنامه عبارت بود از: ۱. فرزند بالای ۵ سال و کمتر از ۱۳ سال داشته باشند، ۲. با رضایت کامل و بدون اجبار در جلسات شرکت کنند، ۳. به صورت قانونی طلاق گرفته باشند، ۴. به دلیل اختلالات روانی، تحت درمان دارویی یا روان درمانی نباشند و ۵. حداقل یکسال از طلاق سپری شده باشد. برای انتخاب نمونه، یک فراخوان در فضای مجازی، مبنی بر برگزاری جلسات برنامه آموزشی پس از طلاق برای مادران مطلقه منتشر شد و برای شرکت در جلسات آموزشی دعوت به عمل آمد. همچنین با کسب مجوز از دادگستری کل استان خوزستان، نصب پوستر در دادگاه‌های خانواده نیز انجام شد. در گام بعدی با کسانی که برای شرکت در برنامه تماس گرفتند و واجد شرایط برای شرکت در جلسات بودند، مصاحبه‌ای مقدماتی ترتیب داده شد و اطلاعات ایشان ثبت شد. در بین اعضای گروه آزمایش، کمترین سن ۲۷ سال و بیشترین سن مربوط به یک مادر ۴۳ ساله بود. هم‌چنین حداقل سن فرزندان ایشان، ۵ سال و حداکثر سن مربوط به کودک ۱۳ ساله بود. سطح تحصیلات این مادران از دیپلم تا دانشجوی دکتری با یک‌دیگر متفاوت بود. کمترین میزان سال‌های زندگی مشترک ۲ سال و بیشترین، ۱۲ سال بود. هم‌چنین حداقل و حداکثر مدت زمان سپری شده از طلاق، به ترتیب ۱سال و ۱۰ سال بود. در گروه کنترل، کمترین سن ۲۵ سال و بیشترین سن مربوط به یک مادر ۴۴ ساله بود. هم‌چنین حداقل سن فرزندان ایشان، ۵ سال و حداکثر سن مربوط به کودک ۱۳ ساله بود. سطح تحصیلات این مادران از دیپلم تا فوق لیسانس با یک‌دیگر متفاوت بود. کمترین میزان سال‌های زندگی مشترک ۳ سال و بیشترین ۱۰ سال بوده است. حداقل و حداکثر مدت زمان سپری شده از طلاق نیز به ترتیب ۲ سال و ۱۰ سال بود.

ابزارها

در این پژوهش برای دست‌یابی به اطلاعات مورد نیاز از ابزارهای زیر استفاده شد:

پرسشنامه خودکارآمدی والدگری: پرسشنامه خودکارآمدی والدگری توسط دومکا و همکاران (Dumka et al., 1996) برای ارزیابی سطح کلی خودکارآمدی والدگری معرفی شده است. این پرسشنامه شامل ۱۰ گویه است که پنج عبارت منفی و پنج عبارت مثبت دارد و حس کلی والدین از اطمینان در نقش پدر یا مادر را می‌سنجد. نمره‌گذاری این ابزار در مقیاس لیکرت ۷ درجه‌ای است که از ۱ (به ندرت) تا ۷ (همیشه) درجه‌بندی می‌شود. حداقل نمره ۱۰ و حداکثر نمره ۷۰ است. نمره بالا در این ابزار، خودکارآمدی بالا و نمره‌ی پایین، خودکارآمدی پایین را نشان می‌دهد. همخوانی درونی این پرسشنامه با ضریب آلفای

کرونباخ ۰/۷۰ گزارش شده است. در ایران نیز پایایی این ابزار با استفاده از روش آلفای کرونباخ توسط طالعی و همکاران (Talei et al., 2011)، ۰/۷۰ و توسط باقری و همکاران(Bagheri et al., 2022) ، ۰/۸۴ گزارش شده است. روایی این ابزار از طریق تحلیل عامل اکتشافی نشان داد که این ابزار از یک عامل کلی تشکیل شده و ابزاری معتبر است (Mohammadi et al., 2018).

مقیاس سازگاری کودکان: مقیاس سازگاری کودکان دخانچی (Kiarasi et al., 2016) برای اندازه-گیری میزان سازگاری اجتماعی کودکان ساخته شده است. این مقیاس ۳۷ ماده چهارگزینه‌ای دارد و در مقیاس ۰(هیچ وقت) تا ۳ (بیشتر اوقات) درجه‌بندی می‌شود. این مقیاس توسط مادران یا معلمانی که با وضعیت رفتار کودک هماهنگی بیشتری دارند تکمیل می‌شود. حداقل نمره این مقیاس ۰ و حداکثر نمره ۱۱۱ است. نمره بالاتر در این مقیاس نشانه سطح سازگاری بالاتری است. پایایی این مقیاس ۰/۷۷ گزارش شده است (Kiarasi et al., 2016).

مداخله

با توجه به اینکه در زمان اجرای پژوهش، ویروس کرونا شیوع داشت و رعایت پروتکل‌های بهداشتی مثل فاصله‌گذاری اجتماعی ضروری بود، لذا امکان برگزاری جلسات به صورت حضوری وجود نداشت؛ بنابراین برنامه شروع جدید برای مادران مطلقه به صورت مجازی از طریق شبکه‌های اجتماعی و یا تماس تصویری در برنامه اسکایپ آموزش داده شد. پرسشنامه‌های خودکارآمدی والدگری و مقیاس سازگاری کودکان نیز به صورت آنلاین برای مادران ارسال شد. جلسات برنامه شروع جدید به مدت ۱۰ جلسه به صورت هفته‌ای یک جلسه و به مدت ۹۰ دقیقه صرفا برای گروه آزمایش برگزار شد. پیش از شروع مداخله، پیش-آزمون برای هر دو گروه اجرا شد و در پایان جلسات از گروه آزمایش و گواه پس آزمون گرفته شد. از آن‌جایی که این برنامه برای اولین بار در ایران اجرا شد، برای بررسی روایی این برنامه از شاخص نسبت روایی محتوایی[1] (CVR) و شاخص روایی محتوایی[2] (CVI) استفاده شد. جهت محاسبه‌ی این شاخص‌ها از ارزیابی ۱۰ متخصص خانواده و ازدواج استفاده شد که دارای مدرک دکتری مشاوره بودند و حداقل ۵ سال در زمینه مشاوره خانواده و ازدواج تجربه بالینی داشتند. با توضیح اهداف برنامه، از آن‌ها خواسته شد تا هریک از اهداف برنامه را نمره‌گذاری کنند. مقدار CVR قابل قبول برابر با ۰/۶۲ است (Lawshe, 1975) که در این پژوهش میزان نسبت روایی محتوا (CVR) برای تمامی هدف‌ها در برنامه بین ۰/۹۱ تا ۱ به‌دست آمد. برای بررسی CVI از روش والتز و همکاران(Waltz et al., 2016) استفاده شد که مقدار CVI قابل قبول با توجه

1. content validity ratio
2. content validity index

به تعداد متخصصین، برابر با ۰/۷۹ است. در این پژوهش میزان شاخص روایی محتوا (CVI) برای تمامی هدف‌ها در بسته‌ی آموزشی بین ۰/۹ تا ۱ به دست آمد. موضوعات محوری جلسات در جدول شماره ۱ معرفی شده است.

جدول۱: طرح مداخله

جلسه	محتوای جلسه
اول	پس از معرفی، قوانین برنامه امضا می‌شود و اهداف برنامه عنوان می گردد. به لزوم همکاری مادر اشاره می‌شود و انتظارات افراد از این برنامه کاوش می‌شود. در این جلسه اصل ۲+۲ ذکر می‌شود. یک تکلیف تفریح خانگی تعیین می‌شود و در تکلیف تمرین از مادران خواسته می‌شود تا ویژگی‌های مثبت فرزندان‌شان را در زمان تفریح خانوادگی لیست کنند تا در جلسه دوم بررسی شود.
دوم	به آموزش چگونگی انجام تکالیف پرداخته می‌شود و به ایجاد انسجام ادامه داده می‌شود تا مادران، جلسه را مکانی برای حل مشکل بدانند. تکنیک تبدیل چرخه منفی به مثبت معرفی و تحلیل می شود. همچنین تکلیف زمان یک به یک معرفی و تحلیل می شود. مفهوم و شکل "جلب توجه به خاطر خوب بودن" بررسی می‌شود.
سوم	هدف ارائه استدلالی برای خوب گوش دادن و معرفی سه بخش مهارتی آن است. ضرورت و اهمیت گوش دادن و شکل‌ها و موانع آن معرفی و تمرین می‌شوند.
چهارم	در این جلسه تامل قبل از پاسخ دادن تشریح می‌شود تا از پاسخ‌های خلاصه و مختصر استفاده کنند. در این جلسه شیوه‌های مکث کردن و تلاش برای تمرکز بر نیازهای فرزند تمرین می‌شود.
پنجم	این جلسه بر آموزش چگونگی استفاده از پاسخ‌های احساسی به مادران، فراهم کردن فرصت‌هایی برای تمرین استفاده از تمام مهارت‌های خوب شنیدن، و آموزش هدایت فرآیند حل مسئله به مادران برای شرایطی که فقط شنیدن کافی نیست، تمرکز دارد.
ششم	این جلسه به مادران آموزش داده می‌شود تا از کودک در برابر کشمکش والدین محافظت کنند؛ مهارت‌های مدیریت خشم هم به آنها آموزش داده می‌شود تا کودکان شاهد کشمکش والدین نباشند. همچنین برنامه‌ریزی می‌شود تا رابطه کودک با پدر مورد بحث و بررسی قرار بگیرد. موانع ملاقات مانند محدود کردن تماس‌های تلفنی توسط مادر و عدم انعطاف‌پذیری برای تغییر برنامه‌های ملاقات مورد بحث قرار می گیرند.
هفتم	این جلسه بر مدیریت مؤثر رفتار نادرست فرزند تمرکز دارد. انواع انتظارات مادران از فرزند معرفی می‌شود و بر انتظارات واقعی و شفاف رفتاری تمرکز می‌شود.
هشتم	این جلسه بر توسعه یک طرح تغییر برای کاهش بدرفتاری فرزند تمرکز دارد. مادران یاد می گیرند که چگونه پیامدهای بدرفتاری‌ها را انتخاب کنند و چگونه انتظارات خود را به فرزندان‌شان انتقال دهند. انواع پیامدهای مورد استفاده برای زمانی که کودکان طبق انتظارات رفتار می کنند یا نمی‌کنند بررسی و تمرین می‌شود.
نهم	این جلسه بر ارزیابی طرح تغییر و بازبینی و اصلاح آن در صورت نیاز تمرکز دارد. والدین طرح‌های تغییری برای ارتقای یک رفتار مثبت را خلق می‌کنند و بدرفتاری‌هایی را مدنظر قرار دهند که قصد دارند در آینده آنها را کاهش دهند.

دهم	در این جلسه تمام مهارت‌هایی که مادران در جلسات یاد گرفته‌اند مرور و اصلاح می‌شوند. مادران چند روش حفظ تغییرات ایجاد شده در برنامه را شناسایی می‌کنند تا بتوانند به کنترل کاربرد مهارت‌های برنامه ادامه دهند.

روش تحلیل

در پژوهش حاضر از آزمون تحلیل کواریانس یک متغیری و چند متغیری جهت مقایسه گروه آزمایش و کنترل با استفاده از نرم افزار SPSS-۲۰ استفاده شد.

یافته‌ها

جدول ۲ نمرات میانگین و انحراف استاندارد خودکارآمدی والدگری مادران مطلقه و سازگاری اجتماعی فرزندان طلاق را نشان می‌دهد.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار نمرات خودکارآمدی والدگری مادران مطلقه و سازگاری اجتماعی

گروه	آزمایش				کنترل			
متغیر	پیش‌آزمون		پس‌آزمون		پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
خودکارآمدی	۲۵/۶۰	۶/۶۲	۵۵/۵۳	۳/۷۸	۲۹/۲۷	۹/۹۴	۲۹/۳۳	۹/۳۵
سازگاری	۳۱/۱۷	۶/۳۰	۷۸/۸۰	۱۲/۴۷	۳۴/۰۰	۱۴/۷۵	۳۳/۸۷	۱۵/۶۷

برای اطمینان از رعایت مفروضه‌های زیربنایی تحلیل کواریانس، آزمون کولموگروف- اسمیرنوف، آزمون لوین و آزمون همگنی شیب رگرسیون مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنوف نشان داد پیش‌فرض نرمال بودن توزیع داده‌ها، در مورد متغیرهای پژوهش در هر دو نوبت آزمون برقرار است. عدم معناداری آزمون لوین نشان داد که پیش‌فرض همگنی واریانس‌ها در مورد متغیرهای پژوهش در مرحله پس‌آزمون و پیگیری برقرار می‌باشد.

آزمون همگنی شیب رگرسیون نشان داد که تعامل با متغیرهای پژوهش در مرحله پس‌آزمون معنادار نیست. جهت بررسی اثر مداخله آزمایشی، تحلیل کواریانس چند متغیری (MANCOVA) روی نمره‌های پس آزمون با کنترل پیش آزمون‌های متغیرهای وابسته پژوهش انجام گرفت.

جدول۳ نتایج تحلیل کواریانس چندمتغیری را برای اثربخشی برنامه شروع دوباره بر متغیرهای پژوهش نشان می دهد.

جدول۳. نتایج تحلیل کواریانس چندمتغیری

نام آزمون	مقدار	F	df فرضیه	df خطا	معناداری
اثرپیلایی	۰/۹۴	۲۱۲/۰۹	۲	۲۵	۰/۰۰۱
لامبداویکلز	۰/۰۶	۲۱۲/۰۹	۲	۲۵	۰/۰۰۱
اثرهتلینگ	۱۶/۹۶	۲۱۲/۰۹	۲	۲۵	۰/۰۰۱
بزرگترین ریشه خطا	۱۶/۹۶	۲۱۲/۰۹	۲	۲۵	۰/۰۰۱

جدول ۳ نشان می‌دهد که حداقل یکی از متغیرهای وابسته پژوهش در گروه آزمایش و گواه تفاوت معنادار دارد. بنابراین برای بررسی تفاوت، تحلیل کواریانس یکراهه در متن مانکوا روی متغیرهای وابسته انجام شد. جدول ۴ نتایج تحلیل کواریانس یکراهه در متن مانکوا را برای مقایسه نمره‌های پس آزمون با کنترل پیش آزمون‌های متغیرهای وابسته در گروه‌های آزمایش و گواه نشان می‌دهد.

جدول۴. نتایج تحلیل کواریانس (آنکوا) در متن مانکوا نمرات خودکارآمدی والدگری و سازگاری اجتماعی

متغیرهای پژوهش	مجموع مجذورات مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معناداری
خودکارآمدی والدگری	۵۸۰۷/۲۴	۱	۵۸۰۷/۲۴	۳۰۷/۰۵	۰/۰۰۱
سازگاری اجتماعی	۱۷۰۲۲/۴۳	۱	۱۷۰۲۲/۴۳	۱۹۲/۵۷	۰/۰۰۱

همان‌گونه که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، تحلیل کواریانس‌های یکراهه در خودکارآمدی والدگری (F=۳۰۷/۰۵) و سازگاری اجتماعی فرزندان (F=۱۹۲/۵۷) نشان می‌دهد بین گروه‌های آزمایش و گواه تفاوت معنی‌داری وجود دارد (P<۰/۰۰۱). برای درک بهتر این تفاوت‌ها، میانگین پس‌آزمون‌های گروه‌های آزمایش و گواه از لحاظ متغیرهای وابسته مذکور با یکدیگر مقایسه شد. جدول ۱ نشان می‌دهد میانگین پس‌آزمون خودکارآمدی والدگری در گروه آزمایش ۵۵/۵۳ و در گروه گواه ۲۹/۳۳ است و خودکارآمدی والدگری در گروه آزمایش نسبت به گروه گواه در پس آزمون تفاوت پیدا کرده است. همچنین میانگین پس آزمون سازگاری اجتماعی فرزندان در گروه آزمایش ۷۸/۸۰ و در گروه گواه ۳۳/۸۷ است که نشان می‌دهد سازگاری اجتماعی فرزندان در گروه آزمایش نسبت به گروه گواه در پس آزمون تفاوت پیدا کرده است.

بحث و نتیجه

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که بین گروه آزمایش و گروه کنترل در میزان سطح خودکارآمدی والدگری مادران مطلقه و سازگاری اجتماعی فرزندان طلاق در اثر مداخله درمانی در مرحله پیش آزمون و پس آزمون تفاوت معناداری وجود دارد. بنابراین برنامه‌شروع جدید اثربخشی مطلوبی در افزایش میزان خودکارآمدی والدگری مادران مطلقه و و سازگاری اجتماعی فرزندان طلاق در گروه آزمایش داشته است.

ساندلر و همکاران(Sandler et al., 2019) نشان داده‌اند برنامه شروع جدید اثربخشی موثری در افزایش حس خودپنداره مثبت و خودکارآمدی مادران و افزایش بهداشت روانی کودکان داشته است. آنان به علاوه معتقدند برنامه شروع جدید تاثیر مثبتی بر فرزندپروری و احساس کارآمدی مادران مطلقه و و سازگاری فرزندان طلاق در برخورد با کودکان خود دارد. اسلید و همکاران (Sleed et al., 2013) هم نشان داده‌اند که برنامه شروع جدید بر کیفیت رابطه والد-فرزندی و کفایت والدینی مادران مطلقه در زندان اثربخش بوده است.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت بعضی از مادران مطلقه پس از طلاق دچار احساس بی‌کفایتی و ناکارآمدی در والدگری می‌شوند؛ از طرفی، هدف برنامه شروع جدید، آموزش مهارت‌های صحیح فرزند پروری و تربیت موثر و برقراری رابطه صحیح با فرزندان است تا احساس کفایت و ارزش‌مندی و خودکارآمدی والدگری افزایش پیدا کند، مهارت شنیدن صحیح تقویت شود، حل مسئله در مادران بهبود یابد، قادر شوند زمان مناسبی را برای پاسخ دادن صحیح به فرزندان‌شان صرف کنند و در مجموع تربیت موثر و مدیریت خشم مطلوبی داشته باشند، از این رو برنامه مذکور، می‌تواند اثربخشی مطلوبی بر خودکارآمدی این گروه از مادران و سازگاری فرزندان‌شان داشته است. طبق برنامه شروع جدید، رفتار گرم، پذیرش و ترغیب مادران هم‌زمان با آموزش این مهارت‌ها به آنها کمک خواهد کرد تا مادران مؤثرتری برای فرزندان خود باشند و مهارت‌هایی را به آنها می‌آموزد تا از مشکلات آینده پیشگیری کنند. مادران پژوهش حاضر پس از شرکت در این برنامه توانستند برای ایجاد یک محیط امن و پذیرا برای خود و فرزندانشان تلاش کنند و بر احساس مثبت نسبت به خود بیفزایند. برای حفظ نظام روابط عاطفی موجود در خانواده و حفظ احساس خودکارآمدی والدگری مادر، برخورداری مادر از توان جلوگیری از ایجاد تنش در محیط خانواده و هم‌چنین حمایت معنوی و مادی از فرزند امری ضروری است. چرا که مادران نقش مهمی در زندگی فرزندان خود داشته و مادران افسرده و ناشاد از انجام این مهم ناتوان بوده و ممکن است خلق و خوی منفعل همراه با غم و اندوه را در فرزندان خود فعال کنند.

برنامه‌ای برای شروع جدید، بر دست‌یابی به صلاحیت‌های مربوط به سرپرستی ازکودکان طلاق مانند استفاده از انضباط مناسب و دور نگه‌داشتن کودکان از این معضل، بر سطح خودکارآمدی والدگری مادران مطلقه، تمرکز دارد. مداخله پیشگیرانه والدین بعد از طلاق، باعث پیشرفت در سه حیطه کیفیت روابط والد-فرزندی مثبت، نظم و انضباط و محافظت از کودکان در درگیری‌های بین والدینی می‌شود. تمرین خانگی مهارت‌های برنامه نیز عامل مهمی در تغییر سطح خودکارآمدی والدگری است(Wolchik & Sandler, 2020).

به علاوه مشارکت در جلسات آموزشی بر میزان سازگاری اجتماعی فرزندان مادران طلاق نیز اثربخش

بوده است. از دلایلی که در حل ناسازگاری موثر است، تغییر عقاید و باورهای غلط مادران و فرزندان‌شان در برقراری ارتباط والد–فرزندی و هم‌چنین تغییر عقاید در مورد زندگی پس از طلاق است. بدین ترتیب به نظر می‌رسد با اصلاح این باورهای غلط، سازگاری اجتماعی در کودکان طلاق افزایش می‌یابد. آموزش ایجاد ارتباط موثر با کودک، تبدیل چرخه‌های منفی گفت‌وگو به چرخه‌های مثبت، توجه کردن به خاطر رفتار خوب، ترغیب کودکان برای خوب رفتار کردن و خوب صحبت کردن با استفاده از پیامدهای مطلوب، حذف موانع دیدار پدر–فرزند و محافظت از کودک در برابر مشکلات والدین در خلال جلسات آموزش از عوامل موثر در برنامه شروع جدید است که موجب افزایش سازگاری اجتماعی فرزندان در مرحله پس آزمون می‌شود. احتمالا شکل‌گیری تعاملات مثبت در روابط مادر و فرزند بتواند باورها و نگرش‌های فرزند را در جهت مثبت‌تری تعدیل کند.

تعامل مثبت بین مادر و فرزند می‌تواند موجب ایجاد سلامت روان و سازگاری اجتماعی کودک در محیط داخل و خارج از خانه شود (Fix, 2022). سازگاری بهتر در مواجهه با مشکلات، اعتماد بیشتر به توانایی‌های خویش در مدیریت موثر چالش‌های زندگی، عزت نفس بالاتر و نمرات تحصیلی بهتر از ابعاد سازگاری اجتماعی بهبودیافته در فرزندان طلاق هستند(Sandler et al., 2019). پس از طلاق روند عادی زندگی کودک از بین می‌رود. در برنامه شروع جدید تمرکز بر آن است که از طریق تشویق والدین به ایجاد ساختار در زندگی کودک و صحبت‌های گرم و صمیمانه با کودک و با ایجاد جوی صمیمی در جهت افزایش میزان سازگاری کودک گام بردارند. به نظر می‌رسد این برنامه توانسته است با افزایش صمیمت بین والد تک سرپرست و فرزند، زمینه شکل‌گیری یا بهبود ساختار خانوادگی متعادل را برای این خانواده فراهم سازد.

یکی از محدودیت‌های این پژوهش، شیوع ویروس کرونا در زمان اجرای پژوهش و اجرای این برنامه مداخله به صورت مجازی بود. این محدودیت باعث شد که همتاسازی والدین جهت کنترل سایر عوامل اثرگذار مقدور نباشد. همچنین سنجش میزان سازگاری فرزند، بر اساس قضاوت مادر بوده است. عدم پیگیری تغییرات در بلند مدت، از دیگر محدودیت‌های پژوهش است. پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آینده، این برنامه برای پدران مراقب فرزند نیز اجرا شود. برنامه‌های آموزشی با حضور همزمان مادر و فرزند اثربخشی بالاتری دارند (Fix, 2022)؛ بنابراین اجرای برنامه‌های آموزشی مشترک والد–فرزند نیز پیشنهاد می‌شود.

تقدیر و تشکر

این مطالعه دارای کد اخلاق EE/1400.3.02.37667/scu.ac.ir و مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره خانواده دانشگاه شهید چمران اهواز است. بدینوسیله از حمایت مالی معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه شهید چمران اهواز در قالب پژوهانه تشکر می شود.

References

Akhavan Tafti, o. (2003). Divorce Stages and Aftermaths. *Women's Studies Sociological and Psychological*, *1*(3), 125-151. https://doi.org/10.22051/jwsps.2003.1323. (in Persian)

Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: an update of the Amato and Keith (1991) meta-analysis. *Journal of family psychology*, *15*(3), 355. https://doi.org/10.1037/0893-3200.15.3.355

Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: a meta-analysis. *Psychological bulletin*, *110*(1), 26. https://doi.org/10.1037/0033-2909.110.1.26

Asanjrani, F., Jazaeri, R. A. s., Fatehizadeh, M., Etemadi, A., & Domol, Y. (2019). The Effectiveness of Society-Based Life Rebuilding Program on Coping for Women after Divorce. *Counseling Research & Development*, *17*, 4-21. http://irancounseling.ir/journal/article-1-606-fa.html. (in Persian)

Bagheri, S. E., Latifi, Z., & Abdelahi, A. (2022). The Effect Of Teaching Islamic Parenting Skills On The Quality Of Mother-Child Relationship, Psychological Well-Being And Maternal Self-Efficacy Of Mothers. *Evidence Based Care Journal*, *8*(2), 58-66. https://doi.org/ 10.22038/ebcj.2018.31024.1770. (in Persian).

Chafe, D. V. (2016). Play therapy: Concepts and techniques for working with divorce. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, *50*(3s), 80-92. https://psycnet.apa.org/record/2016-59182-006

Chase-Lansdale, P. L., Cherlin, A. J., & Kiernan, K. E. (1995). The long-term effects of parental divorce on the mental health of young adults: A developmental perspective. *Child development*, *66*(6), 1614-1634. https://doi.org/ 10.1111/j.1467-8624.1995.tb00955.x

Clarke-Stewart, K. A., Vandell, D. L., McCartney, K., Owen, M. T., & Booth, C. (2000). Effects of parental separation and divorce on very young children. *Journal of family psychology*, *14*(2), 304-326. https://doi.org/10.1037/0893-3200.14.2.304

de Montigny, F., & Lacharité, C. (2005). Perceived parental efficacy: Concept analysis. *Journal of advanced nursing*, *49*(4), 387-396. https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2004.03302.x

Dumka, L. E., Stoerzinger, H. D., Jackson, K. M., & Roosa, M. W. (1996). Examination of the cross-cultural and cross-language equivalence of the parenting self-agency measure. *Family Relations*, 216-222. https://doi.org/10.2307/585293

Fatma, F., Hidayat, S., & Zahro, E. B. (2022). Subjective Well-Being Of Teenagers Who Are Raised By Single Mother: A Cross-Cultural Analysis Study. International Conference of Humanities and Social Science (ICHSS),

Fix, R. L. (2022). An Evaluation of Building Our Nation's Daughters (BOND): Improving Black Single Mother–Daughter Relationships and Well-Being. *Journal of Child and Family Studies*, *31*(1), 237-246. https://doi.org/10.1007/s10826-021-02199-5

Forgatch, M. S., & DeGarmo, D. S. (1999). Parenting through change: an effective prevention program for single mothers. *Journal of consulting and clinical psychology*, *67*(5), 711. https://doi.org/10.1037/0022-006X.67.5.711

Furstenberg Jr, F. F., & Teitler, J. O. (1994). Reconsidering the effects of marital disruption: What happens to children of divorce in early adulthood? *Journal of Family issues*, *15*(2), 173-190. https://doi.org/10.1177/0192513X9401500200

Hetherington, E. M., Clingempeel, W. G., Anderson, E. R., Deal, J. E., Hagan, M. S., Hollier,

E. A., Lindner, M. S., MacCoby, E. E., Brown, J. C., & O'Connor, T. G. (1992). Coping with marital transitions: A family systems perspective. *Monographs of the society for research in child development*, 1-242. https://doi.org/10.2307/1166050

Hoffmann, J. P., & Johnson, R. A. (1998). A national portrait of family structure and adolescent drug use. *Journal of Marriage and the Family*, 633-645. https://doi.org/10.2307/353534

Kalter, N., Pickar, J., & Lesowitz, M. (1984). School-based developmental facilitation groups for children of divorce: A preventive intervention. *American Journal of Orthopsychiatry*, *54*(4), 613-623. https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1984.tb01531.x

Kessler, R. C., Davis, C. G., & Kendler, K. S. (1997). Childhood adversity and adult psychiatric disorder in the US National Comorbidity Survey. *Psychological medicine*, *27*(5), 1101-1119. https://doi.org/10.1017/S0033291797005588

Kiarasi, Z., Kiarasi, S., & Kiarasi, A. (2016). The effect of story animations on social development and adjustment on educable mentally retarded students. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*, *6*(24), 91-110. https://ictedu.sari.iau.ir/article_652372.html. (in Persian).

Kim, Y., & Chung, Y. (2020). Child support receipt among divorced mothers in Korea: Changes after the 2007 policy reform. *Children and Youth Services Review*, *119*, 105446. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105446

Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel psychology*, *28*(4), 563-575. https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.1975.tb01393.x

Mauricio, A. M., Mazza, G. L., Berkel, C., Tein, J.-Y., Sandler, I. N., Wolchik, S. A., & Winslow, E. (2018). Attendance trajectory classes among divorced and separated mothers and fathers in the New Beginnings Program. *Prevention Science*, *19*(5), 620-629. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1998.00335.x

McCabe, K. M. (1997). Sex differences in the long term effects of divorce on children: Depression and heterosexual relationship difficulties in the young adult years. *Journal of Divorce & Remarriage*, *27*(1-2), 123-135. https://doi.org/10.1300/J087v27n01_08

Mohammadi, M., Tahmasian, K., Ghanbari, S., & Fathabadi, J. (2018). Efficacy of Mindful Parenting Program on Parenting Stress and Parental Self-Efficacy among High Conflict Adolescents' Mothers. https://jip.stb.iau.ir/article_543923.html?lang=fa. (in Persian).

Parsamehr, M., & Heddat, E. (2017). The Relationship between Emotional Intelligence and Social Adjustment of Students. *Quarterly Journal of Social Development (Previously Human Development)*, *11*(2), 65-94. https://doi.org/10.18869/acadpub.jech.3.4.45. (in Persian).

Patterson, G., Fisher, P., & Bornstein, M. (2002). Handbook of parenting: Practical and applied parenting. 59-88. https://doi.org/10.4324/9781410612175

Pedro-Carroll, J. L., & Cowen, E. L. (1985). The Children of Divorce Intervention Program: an investigation of the efficacy of a school-based prevention program. *Journal of consulting and clinical psychology*, *53*(5), 603-611. https://doi.org/10.1037/0022-006X.53.5.603

Quchani, M., Arbabi, F. H., & Smaeili, N. S. (2021). A comparison of the effectiveness of Clark and ACT parenting training on improving the emotional-behavioral problems of the child with divorced single mothers. *Learning and Motivation*, *76*, 1-11. https://doi.org/doi.org/10.1016/j.lmot.2021.101759

Rodgers, B., Power, C., & Hope, S. (1997). Parental divorce and adult psychological distress:

evidence from a national birth cohort: a research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *38*(7), 867-872. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1997.tb01605.x

Sandler, I., Wolchik, S., Mazza, G., Gunn, H., Tein, J.-Y., Berkel, C., Jones, S., & Porter, M. (2019). Randomized effectiveness trial of the new beginnings program for divorced families with children and adolescents. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 60-78. https://doi.org/10.1080/15374416.2018.1540008

Scott, K. G., Mason, C. A., & Chapman, D. A. (1999). The use of epidemiological methodology as a means of influencing public policy. *Child development*, *70*(5), 1263-1272. https://doi.org/10.1111/1467-8624.00091

Sharif, M., & Bahrami, F. (2012). The Effectiveness of Divorced Mothers' Group Training with Integrative Approach on Their Adjustment in Isfahan. *Counseling Culture and Psycotherapy*, *3*(11), 21-41. https://doi.org/10.22054/qccpc.2012.6076. (in Persian).

Sleed, M., Baradon, T., & Fonagy, P. (2013). New Beginnings for mothers and babies in prison: A cluster randomized controlled trial. *Attachment & Human Development*, *15*(4), 349-367. https://doi.org/10.1080/14616734.2013.782651

Song, S.-M., Park, B., Lee, W. K., Park, N.-S., & Kim, M. N. (2022). Examining the Relationship between Social Support, Parenting Stress, and Depression in South Korean Single Mothers. *Journal of Child and Family Studies*, *31*(5), 1232-1245. https://doi.org/10.1007/s10826-021-02084-1

Stolberg, A. L., & Garrison, K. M. (1985). Evaluating a primary prevention program for children of divorce. *American journal of community psychology*, *13*(2), 111-124. https://doi.org/10.1007/BF00905724

Talei, A., Tahmasian, K., & Vafai, N. (2011). Effectiveness Of Positive Parenting Program Training on Mothers' Parental Self-Efficacy. *Jouurnal of Family Research*, *7*(3), 311-323. https://jfr.sbu.ac.ir/article_96015.html. (in Persian).

Troxel, W. M., & Matthews, K. A. (2004). What are the costs of marital conflict and dissolution to children's physical health? *Clinical child and family psychology review*, *7*(1), 29-57. https://doi.org/10.1023/b:ccfp.0000020191.73542.b0

Waltz, C., Strickland, O., & Lenz, E. (2016). *Measurement in Nursing and Health Research.* https://doi.org/10.1891/9780826170620

Wickrama, K. A., Klopack, E. T., & O'Neal, C. W. (2022). Stressful family contexts and health in divorced and married mothers: Biopsychosocial process. *Journal of Social and Personal Relationships*, 3436-3457. https://doi.org/10.1177/02654075221098627

Wolchik, S. A., & Sandler, I. N. (2020). The New Beginnings Program for Divorced and Separated Families. In *Designing Evidence-Based Public Health and Prevention Programs* (pp. 194-205). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780367205171-17

Wolchik, S. A., Sandler, I. N., Jones, S., Gonzales, N., Doyle, K., Winslow, E., Zhou, Q., & Braver, S. L. (2009). The New Beginnings Program for divorcing and separating families: Moving from efficacy to effectiveness. *Family Court Review*, *47*(3), 416-435. https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2009.01265.x

Zahed, A., Rajabi, S., & Omidi, M. (2012). A Comparison of Social, Emotional and Educational Adjustment and Self-Regulated Learning in Students with and Without Learning Disabilities. *JOURNAL OF LEARNING DISABILITIES*, *1*(2), 43-62. https://doi.org/jld-1-2-91-1-3

Zhou, Q., Sandler, I. N., Millsap, R. E., Wolchik, S. A., & Dawson-McClure, S. R. (2008). Mother-child relationship quality and effective discipline as mediators of the 6-year

effects of the New Beginnings Program for children from divorced families. *Journal of consulting and clinical psychology*, *76*(4), 579-594. https://doi.org/10.1037/0022-006X.76.4.579

Zill, N., Morrison, D. R., & Coiro, M. J. (1993). Long-term effects of parental divorce on parent-child relationships, adjustment, and achievement in young adulthood. *Journal of family psychology*, *7*(1), 91-103. https://doi.org/10.1037/0893-3200.7.1.91